

Biskop Atle Sommerfeldt:

Visitaspreden Gjerdrum 30.3.2014

Under spørretimen på ungdomsskolen på onsdag ble det meget vanlige spørsmålet stilt om hvilket forbilde jeg har som biskop. Jeg hørte et spørsmål i slekt med Idolkonkurranser og feiringen av idrettshelter og modige mennesker. De vanligste forbildene vi holder oss med er jo mennesker som har utrettet noe spesielt og som vi kan strekke oss etter. De setter en standard som vi måler livene våre mot.

Det kan for mange bli ganske krevende når vi fester blikket på disse menneskene som klarer alt det jeg så gjerne skulle maktet. Min far var en av dem som aldri satte pris på de jevnaldrende som langt oppe i 80-årene fortsatt var like aktive i hva det nå skulle være. Tvert om var han meget oppmerksom på at turene han gikk ble kortere og tok lengre tid, han oppfattet mindre og holdt ikke lenger orden på døgnets rytme. Han merket at kapasiteten ble stadig mindre. Da han de siste ti årene ble spurt hvor gammel han var, svarte han når han ble født. «Hvordan kan jeg klare å holde orden på hvor gammel jeg er, det forandrer seg jo stadig», sa han. Men å huske ett tall var mulig. «Så får de regne ut hvor gammel jeg er selv», sa den gamle lektoren og matematikklæreren. For ham ble de andres prestasjoner en påminning om egen tilkortkommenhet. Jeg fikk aldri spurt ham, men det hang kanskje sammen med forventinger foreldrene stilte til ham og som verken han eller de eldre brødrene klarte å leve opp til.

Vi lever i et samfunn som legger stadig mer vekt på prestasjoner som er synlige og målbare. Det gjelder karakterer i skolen, resultater i idretten eller måloppnåelser i yrkeslivet. Ikke sjelden blir økonomisk velstand sett på som et uttrykk for hvor vellykket man er, målt i husstørrelse, biltype og klesmerker. Her i Gjerdrum ble det fortalt oss fra flere hold at det er en økende gruppe ungdom og foreldre som opplever avstanden til de vellykkede som så stor at det skaper psykiske vanskeligheter. De er ikke alene. 25 % av Norges befolkning vil i løpet av levetiden oppfylle kriteriene for en angstdiagnose. Det økende alkoholforbruket i helgene blant voksne og unge kan også sees som en rus i flukt fra hverdagens opplevelser av prestasjonsjag og prestasjonsnederlag. Også her i Gjerdrum er det mennesker på omsorgssenteret som er deprimert over at de ikke lenger klarer det de gjorde i sine yngre dager og opplever at de er en byrde for samfunnet og for familien.

Kirken utviklet sine egne forbilder ved å løfte frem noen enkeltpersoner og kalle dem helgener. Det var mennesker som hadde levd et særlig fromt liv og som ikke sjelden hadde ofret livet for andre. De hadde mange av de samme kjennetegnene som vår tids idoler.

Men det var en stor forskjell: De ble løftet frem for at menneskene kunne be dem om ledsagelse og hjelp dem til å håndtere livene sine. De ble ikke løftet frem for at de og deres minne skulle lyse for seg selv, men for at deres forbilde skulle gi trøst og vise veien for andre som strevde.

Helgenenes funksjon er ikke å trykke alminnelige mennesker ned og vise oss våre svakheter, men å være en ressurs for oss i å overvinne vår engstelse og våre svakheter.

I vår kirke var Martin Luther meget skeptisk til det han opplevde som tilbedelse av mennesker. Han mente at helgenene som veiledere og trøstere ble erstattet med tilbedelse av dem. Helgendyrkelsen utviklet seg til å bli et maktmiddel for kirkens mektige for å holde folk nede i vanmakt over begrensingene i eget liv. Helgenene ble et middel til å holde folk fanget i sine egne lenker av opplevd tilkortkommenhet isteden for å være dem som kunne hjelpe å løse lenkene og sette mennesker fri. Helgenene ble til idoler – eller avguder som jo er den korrekte oversettelsen av det engelske «idols» til norsk.

Det finnes mennesker i vår tid som har sår etter opplevelser i kristne fellesskap. Fellesskapene ble ikke til livshjelp og trøst, de brøt ikke menneskers lenker, men ble et middel for ledere til ekskludering, selvrettferdighet og maktbruk. Fellesskapene ble proklamert å være forbilder, men ble idoler der man ble oppfordret til å ha et menneskelig fellesskap som forbilde. Men også i våre fellesskap er synden en realitet.

Da Pauls skrev til menigheten i Efesos ga han et helt annet perspektiv på forbildene våre. Paulus sier at vi skal ha Gud til forbilde. Å ha Gud til forbilde handler ikke om å streve etter å være som Gud. Blir vi fanget inn i en slik tankegang, blir vi umiddelbart avgudsdyrkere fordi vi tror at vi kan bli som Gud. Menneskets ytterste hovmod er forestilling om at vi kan bli som Gud, ja, bent frem være Gud. Det var denne forestillingen det jødiske folket tok et så sterkt oppgjør med. Israels konger blir ikke beskrevet som guder, det finnes bare en Gud. Kongene var herskere med et oppdrag og en forpliktelse til å være Guds forvaltere og ansvarlige overfor den ene Gud, himmelen og jordens skaper.

Dette hovmodet er ikke begrenset til antikkens keiserguder. Dag Solstad kaller vår tid for «hovmodets tidsalder». Det gjør han fordi vi i vår tid tror at vi er historiens smarteste og mest kunnskapsrike menneskehet. Vi tror vi har lite eller ingenting å hente fra andre tider og steder og vi er i stand til å mestre alt.

I hovmodets tidsalder blir mennesket Gud, det er mennesket vi setter vår lit til, og det er mennesket som blir alle tings målestokk. Det var dette Martin Luther også så i mye av helgendyrkelsen i sin samtid. Mennesker ble gjort til Gud og dermed ble Gud skjult for menneskene.

Ha Gud som forbilde, sier Paulus. Men hvor kan vi se et bilde av den usynlige Gud? Alle bilder vi lager av gud, alle forestillinger vi setter på ham, eller kanskje henne, vil være et speil av hvem vi er og hva vi ønsker. Vi kan aldri fange Gud i vårt hode. Prøver vi på det, gjør vi Gud til et supermenneske. Gud er Gud om alle mann – og kvinner – er døde. Gud er ikke et supermenneske. Men det går ikke an å ha et forbilde vi ikke kan vite hvordan er og som vi ikke kan se og forholde oss til.

Kirkens budskap til oss er Jesu budskap til disiplene: Ingen har sett Gud, men den enbårne Sønnen har vist oss hvem Gud er. Det er det Paulus mener når han sier at Kristus er bildet av den levende Gud. Å ha Gud som forbilde betyr å se på Jesus.

Fastetidens kjerne er at vi skal forsøke å se enda nærmere på Jesus og hvordan han var. Da vil vi få glimt av hvordan Gud er.

Ser vi på Jesus, ser vi at alt i Guds øyne handler om å være bærere av Guds lys til menneskene. Det er lyset fra Gud som skaper godhet, rettferd og sannhet blant menneskene.

Å ha Gud som forbilde er noe helt annet enn å ha et idol som setter umulige standarder for hva vi skal klare å oppnå.

Å ha Gud til forbilde er noe helt annet enn å la andres prestasjoner knuge oss ned i fortvilelse over eget liv.

Å ha Gud som forbilde er å la Guds godhet være grunnlaget livene våre er forankret i.

Å ha Gud til forbilde betyr å vite at sannheten om livet mitt ikke leder til fordømmelse, men til nåde.

Å ha Gud til forbilde betyr å være sammen med Gud i kampen for rettferdighet for alle mennesker.

Å ha Gud til forbilde betyr selv å tenne et lys i mørket slik at noen forfrosne mennesker som knuges av prestasjonspress og angst, finner varme og respekt.